УДК 371

© О.Є.Трофимов, 2012

О.Є. Трофимов

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ НЕЮРИДИЧНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ З ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН

У статті розкрито шляхи та завдання удосконалення підготовки та підвищення якості майбутніх вчителів з правових дисциплін, необхідність реформування існуючої моделі педагогічної освіти.

Ключові слова: *реальна автономія, зміст і якість освіти, організаційно-структурні умови, педагогічні умови, професійна підготовка, державний стандарт.*

В статье раскрыты пути и задачи усовершенствования подготовки и повышения качества будущих учителей юридических дисциплин, необходимость реформирования существующей модели педагогического образования.

Ключевые слова: *реальная автономия, содержание и качество образования, организационно-структурные условия, педагогические условия, профессиональная подготовка, государственный стандарт.*

In article ways and problems of improvement of preparation and improvement of quality of the future teachers of legal disciplines, necessity of reforming of existing model of pedagogical education are opened.

Key words*: a real autonomy, the maintenance and quality of formation, organizational-structural conditions, pedagogical conditions, vocational training, state standard.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку української держави, пов'язаному з необхідністю реформування існуючої моделі педагогічної освіти в системі вищих навчальних закладів з урахуванням інтеграційних процесів, визначилися основні напрями цього процесу. Основним завданням реформи вищої освіти є надання вищим навчальним закладам реальної автономії, яку вже давно практикують провідні університети Європи і яка є засобом і заходом поліпшення якості навчання, запровадження відповідальності вищих навчальних закладів за результати своєї роботи.

Про необхідність надання вищим навчальним закладам реальної автономії йдеться в усіх без винятку програмних документах щодо реформування вищої

освіти, які були ухвалені за часів незалежності України в тому числі й у новій редакції проекту Закону України « Про вищу освіту». Реальна автономія навчальних закладів передбачає легалізацію й використання нових заходів й засобів життєдіяльності навчальних закладів, щодо реалізації вимог законодавства.

Посилаючись на нормативні документи, можна визначити, що право на освіту є одним із найважливіших прав людини і жодна людина не може бути позбавлена цього права. Гарантія та забезпечення його отримання в Україні є одним із першочергових обов'язків держави. Конституція України й чинне законодавство закріплюють визнання освіти пріоритетною сферою соціального, культурного та духовного розвитку людини як особистості.

З огляду на це, необхідно з'ясувати основні напрямки цього процесу, які елементи складають цей процес, які заходи й засоби дозволяють його реалізувати.

Аналіз актуальних досліджень. Освітянське та юридичне співтовариство давно дійшло думки, що існуюча модель викладання юридичних дисциплін не відповідає сучасним викликам і вимогам часу.

На деякі аспекти нормативного врегулювання системи освіти звертали увагу вітчізняні вчені.

Так А. Вітченко зосереджував увагу на недосконалості й неоднозначності освітянського законодавства в Україні та запропонував шляхи його вдосконалення. Ж. Таланова визначала міру відповідності вітчізняного законодавства світовим аналогам.

З боку особистісно орієнтованого підходу професійну підготовку майбутніх учителів розглядає Є. Галицьких.

Питання професійної підготовки та діяльності вчителів, викладачів О. Абдулліна, А. Алексюк, В. Гриньова.

Шляхи вдосконалення навчально-виховного процесу у вищому педагогічному закладі освіти В. Лозова, М. Болдирев, І. Ісаєв, Л. Кондрашова, Т. Су-щенко, Г. Троцко.

Мета статті – розглянути шляхи вдосконалення організаційно-

структурних, педагогічних умов, викладання юридичних дисциплін на неюридичних факультетах, що може забезпечити якісну професійну підготовку майбутніх вчителів.

Виклад основного матеріалу. Поняття «університет» сформувалося на основних засадах «гумбольдтовського» університету, як центру універсальних знань. Такий підхід підлягає перегляду, тому проблема фундаметальної диференціації університетів і виникнення дослідницьких університетів є надзвичайно актуальною. Украй важливо, що перспективи організаційних перетворень у галузі вищої освіти передбачають здійснення відповідних змін у діяльності вищих навчальних закладів. Насамперед йдеться про вдосконалення змісту та якості педагогічної освіти, оптимізації мережі навчальних закладів, їх структури і штатної чисельності.

Пошук нових форм і моделей вищих навчальних закладів обумовлюється кількома чинниками.

По-перше, в умовах обмежених фінансових ресурсів, держава не спроможна розподіляти обмежені фінансові ресурси на значну кількість освітянських закладів, тим більше, що частина з них лише імітує процес освіти. Тому дуже важливе питання про концентрацію ресурсів і пріоритетне фінансування групи наукових установ, але з високим рівнем якості та відповідним конкурентним рівнем зарплат, університетів здатних здійснити прорив у міжнародне освітянське співтовариство.

По-друге, навчання в українських вищих навчальних закладах насичене дисциплінами малої тривалості, яку компенсують підвищеною інтенсивністю викладання. Студенти не встигають усвідомлювати зміст предметів, перевантажуючи себе звітністю поточного контролю, що вирішують шляхом плагіату та списування.

По-третє, щодо принципів побудови педагогічної освіти треба мати на увазі не лише загальні цінності, але й основні засади внутрішньої політики всього університету, імперативи практичних дій.

Державний стандарт, що включає до свого складу освітньо-кваліфікаційну характеристику фахівця з педагогіки й освітньо-професійну програму його

підготовки формує модель учителя, яка являє собою комплексну систему його професійних і особистісних характеристик, що охоплює професійні знання,уміння й навички, професійні й особистісні якості, необхідні для здійснення професійної діяльності.

Відмова від жорстких освітянських стандартів на користь безперервних інновацій дозволить значно покращити якість освіти майбутнього вчителя. Значимість знань і того, що ми називаємо інформацією, необхідність технологічного оновлення процесів їх збирання, опрацювання й цілеспрямованого поширення, їх суттєвий вплив як ресурсу інноваційного розвитку є першочерговою задачею.

Важливе значення для майбутнього вчителя мають базові характеристики його діяльності: типи діяльності; способи й прийоми, за допомогою яких вирішуються певні завдання; функції, як характеристики основних обов'язків, що виконуються відповідно до вимог професії; шляхи вирішення визначених проблем або завдань; знання теоретичного та прикладного типу, які використовуються в діяльності.

На перший план замість задачі підготовки вчителя відповідно до вимог освіти висувається завдання задоволення духовних потреб молоді відносно освітніх послуг зумовленого рівня і якості. Для того, щоб бути успішним у нинішньому динамічному середовищі, слід взаємодіяти із зовнішнім неакадемічним середовищем завдяки цьому, освіта переключається на виробництво утилітарних знань, на обслуговуючий інструмент щодо ринку праці. Така взаємодія має формуватися в рамках стратегічного партнерства із зовнішніми організаціями, зацікавленими в освітніх програмах і як наслідок якісно добре підготовленого теоретично й практично майбутнього вчителя.

Успіх професійної діяльності майбутніх учителів, багато в чому залежить від сформованості в них професійно-педагогічних цінностей, мотивів, інтересів.

Ці завдання вирішується за умов надання певної суми знань і підвищення якості правової складової, з метою їх практичного застосування. Суб'єкти суспільних відносин, які надають освітні послуги, або користуються ними прямо чи опосередковано, застосовують правові засоби чи прийоми.

Учитель, який має не тільки глибокі знання, уміння й навички зі спеціальності, але й наділений правовим мисленням, здатний творчо підвищувати професійні навички, гарантувати реалізацію індивідуальних та колективних прав людини, визначити суспільну роль і місце вчителя.

Аналіз психолого-педагогічної літератури, ґрунтовних досліджень вітчизняних та зарубіжних авторів, дає можливість нам виділити векторні стратегії розвитку освіти, як сукупність відкритих напрямів, за якими й організується цілеспрямований поступ.

Зазначемо п’ять ключових принципів, що визначають стратегічні напрями розвитку освіти і передбачають зміни в усьому організаційному механізмі.

По-перше, юридична освіта має перетворитися із замкнутої професійної системи у відкриту систему із додатковими стимулами, що дозволить системно використовувати її в педагогічній діяльності.

По-друге, відмова від жорстких освітянських стандартів на користь безперервних інновацій дозволить якісно підвищити й удосконалити зміст навчання, ефективність педагогічних технологій. Наслідками інноваційного розвитку освіти є функціонування структур громадянського й інформаційного суспільства.

По-третє, акцентування на пріоритеті вкладення в людський капітал, на відміну від підтримання функціональності. Засвоєння масивів знань через систему освіти майбутніми вчителями, дозволить вибудовувати засади інноваційних підходів у розбудові держави, які пов’язані із становленням громадянського й інформаційного суспільства.

По-четверте, перехід від замкнутості до включення в міжнародні світові професійні співтовариства шляхом включення інформаційного національного простору у світовий за умов правової підтримки з боку держави.

По-п’яте перетворення університетів на центри прикладних дисциплін і особистостей.

Отже, перед кожним викладачем юридичних дисциплін постає відповідальне психолого-педагогічне завдання – формування особистості студента як суб’єкта навчальної діяльності, виховання особистості як індивіда,

як члена суспільства, що полягає у виборі органів влади й інших форм демократії, справедливість і законність як спосіб реалізації майбутньої професії, захист безпеки громадян через боротьбу з корупцією, правопорушеннями й злочинними діями, підвищення відповідальності особистості за своє життя і життя країни в цілому.

Це потребує, насамперед, створення педагогічної системи: цілей, принципів, змісту, засобів, організаційних форм педагогічного процесу, методів навчання щодо викладання юридичних дисциплін.

Реалізація цієї системи й завдань можлива з вирішенням таких задач: індивідуалізація навчальних планів; зміна підходів до викладання непрофільних дисциплін; можливість вибору предметів інших факультетів та програм; перехід до більш гнучких спеціалізацій.

Індивідуалізація навчальних планів передбачає: вибір елективних дисциплін; врахування викладачем індивідуальних особливостей студентів; методів, за якими навчаються студенти; індивідуальних здібностей і потенціальних можливостей кожного студента; перехід до більш гнучких спеціалізацій.

Принцип індивідуалізації визначає, що більшість із обов’язкових дисциплін має бути переведена в статус елективної частини навчального плану, завдяки чому відбувається зміна стійких уявлень про засоби підготовки фахівців.

Наслідком реалізації цього принципу є те, що елективні дисципліни повинні слухати не всі, а найбільш вмотивовані студенти, які самі їх обрали.

Зміна підходів до викладання непрофільних дисциплін, в число яких включають і юридичні, передбачає дозвіл обирати з широкого кола предметів та самостійно визначати змістовні зв’язки між ними. Це має велике значення для студентів-іноземців, які отримують освіту в Україні, щодо викладання юридичних дисциплін. Слід також скоротити чисельність дисциплін, збільшивши їх тривалість, щоб надати студентам можливість прискорити засвоєння знань.

Одним із факторів ефективного вивчення юридичних дисциплін в

педагогічних університетах є врахування викладачем індивідуальних особливостей студентів: психологічних особливостей; методів, за якими вивчаються юридичні дисципліни; вікові розбіжності в навчальних групах; індивідуальних здібностей і потенціальних можливостей, рівнів володіння юридичною обізнаністю кожного студента.

Необхідно передбачити й нетрадиційні форми організації семінарських та практичних занять, викладання й навчання англійською мовою, застосування концепції нових освітніх практикумів, інструментальних методів, відеозапису дисциплін та їх публікації на корпоративних і університетських порталах, проведення конкурсів на премії, які заохочують інноваційну активність.

Одним із шляхів удосконалення викладання юридичних дисциплін для студентів-іноземців у педагогічному університеті є створення власних навчальних програм, які дозволять компенсувати прогалини сучасної освіти, – розрив теорії і практики. Випускники педагогічних факультетів, отримавши таке додаткове навчання-стажування, шляхом реалізації їх в інших навчальних закладах є конкурентноздатними, що дозволяє не витрачати час і кошти на перепідготовку вчорашнього студента.

Шляхом удосконалення професійної підготовки фахівців педагогічного профілю є застосування іноземної мови як засобу викладання, що може бути вирішено на умовах інтернаціоналізації освітніх програм. Інтернаціоналізація освітніх програм дозволяє студентам включитися в глобальний освітній простір. Змістом цього процесу є інтеграція в міжнародне професійне співтовариство. Навчальні заклади являють собою високоосвічене, але замкнене співтовариство з нормами академічної етики та стандартними процедурами, які виконують охоронну функцію, захищаючи себе від неофітів та чужинців.

Більшість викладачів мають займатися дослідницькою або іншою практичною діяльністю, що дозволяє їм не обмежуватися лише традиційним заняттям – передавати накопичені знання, але й постійно запроваджувати в навчальний процес результати своєї практичної діяльності. Принципову роль відіграють інформаційні бази даних, які дозволяють при викладанні

юридичних дисциплін, у режимі он-лайн отримувати доступ практично до усіх юридичних видань.

Конкретні інструменти й механізми мають забезпечити перехід до якісно нової педагогічної освіти. Використання у сфері діяльності педагогічної науки й практики таких її атрибутів як: електронні документи, електронний підпис, електронні послуги, цифрова аудіо-, відеотехніка, мультимедійні пристрої й інші новації, потреба в яких з боку навчальних закладів і студентів з'являється майже кожен день, є необхідністю.

Позитивним результатом дослідницької діяльності є те, що визначаються типові ситуації спілкування фахівців юридичної та педагогічної сфер, котрі моделюють процес їхньої професійної комунікації в реальній дійсності, дозволяють відібрати мовний і мовленнєвий матеріал, необхідний для здійснення міжкультурного спілкування в професійній сфері. Ситуативний підхід у поєднанні з відповідними методами опрацювання мовного матеріалу, звісно, значно полегшить опанування студентами юридичних дисциплін.

Для педагогічної галузі існує модель учителя, яка являє собою комплексну систему його професійних і особистісних характеристик, що охоплює професійні знання, уміння й навички, професійні й особистісні якості, необхідні для здійснення професійної діяльності.

Важливим є те, що в моделі вчителя також сформульовані не тільки сучасні вимоги до нього як особистості, але й визначені базові характеристики його діяльності, а саме: проблеми (завдання), які доводиться вирішувати вчителю в професійній діяльності; типи діяльності, способи та прийоми, за допомогою яких вирішуються певні завдання; функції (узагальнені характеристики основних обов'язків), що виконуються відповідно до вимог професії; шляхи вирішення визначених проблем або завдань; знання теоретичного або прикладного типу, якими оперує у своїй діяльності вчитель; уміння й навички, за допомогою яких досягаються бажані результати; соціально-психологічні якості (індивідуально-типові параметри) особистості, що забезпечують успішність дій у вибраній області; ціннісні орієнтації та настанови.

Отже, педагогічний процес формування моделі вчителя має бути спрямованим на засвоєння базових характеристик майбутньої професійної діяльності.

Професійна спрямованість виконує в педагогічному процесі важливі функції, зокрема: змушує студентів бути активними й виявляти свої здібності з метою творчого опанування майбутньої професії; зумовлює інтелектуальний і духовний розвиток особистості; позитивно позначається на якості навчальної діяльності студентів, тому що є основою глибоких і міцних професійних знань; спонукає до самостійної і творчої діяльності, що розширює горизонти здобутих професійних знань і є стимулом опанування нових видів діяльності.

Професійна спрямованість, як внутрішній стан особистості студента, може бути розвинена в процесі навчальної діяльності завдяки цілеспрямованому педагогічному управлінню правовими засобами, оскільки вони є невичерпним джерелом професійної інформації й підвищення професійної культури. Управління правовими засобами, як свідомо здійснена діяльність спрямована на досягнення мети, отримання якісної професії вчителя.

Посилення професійної спрямованості студентів можна забезпечити за таких умов: урахування в навчальній діяльності їхніх потреб, інтересів, нахилів тощо; забезпечення зв'язку з іншими дисциплінами професійної підготовки; підбір актуального навчального матеріалу, цікавого за змістом, що може активізувати пізнавальну активність студентів; використання методів навчання, що моделюють ситуації професійної діяльності майбутніх учителів (ділові ігри, дискусії, метод проектів тощо).

Таким чином, можна дійти **висновку**, що завдання підвищення правової підготовки майбутніх учителів може бути вирішене за умови реалізації п’яти ключових принципів, що визначають стратегічні напрями розвитку освіти, підготовки та підвищення якості майбутніх учителів.

Юридична освіта має перетворитися із замкнутої професійної системи у відкриту систему з додатковими стимулами, що дозволить системно використовувати її в педагогічній діяльності.

Відмова від жорстких освітянських стандартів на користь безперервних

інновацій.

Пріоритет вкладання в людський капітал, на відміну від підтримання функціональності.

Перехід від замкнутості до включення в міжнародні світові співтовариства щляхом включення інформаційного національного простору в світовий.

Перетворення університетів на центри прикладних дисциплін і особистостей.

Подальші дослідження спрямовуватимуться на визначення ефективності діяльності закладів освіти, вимір рівня правових знань і пов'язаних з ними умінь і навичок випускників, їх умінням застосовувати юридичні знання в процесі педагогічної діяльності.

Література:

1. Лозова В.І. Педагогічна підготовка викладачів вищого навчального закладу / Лозо-ва В.І. // Педагогіка і психологія. – 2002. – № 21.
2. Галузевий стандарт. Освітньо-кваліфікаційні характеристики бакалавра, спеціаліста і магістра спеціальності "Правознавство" напряму підготовки 0501 – "Право" / Кол. авт. за заг. керівн. А.Ф. Павленка. – К.: КНЕУ, 2004. – 147 с.
3. Давыдов В.В. Учебная деятельность: состояние и проблемы исследования //Вопросы психологии. – 1991. № 6. – С. 5-14.
4. Еникеев М.И., Кочетков О.Л. Общая, социальная и юридическая психология. Краткий психологический словарь. – М.: Юрид. лит-ра, 1997. – 448 с.
5. Державна програма розвитку вищої освіти на 2005-2007 роки // http://www.mon.gov.ua/laws/KMU_1183.doc
6. Зимняя И.А. Педагогическая психология: Учеб. для вузов. – Изд. 2, доп., испр. и перераб. – М.: Логос, 2001. – 384 с.
7. Національна доктрина розвитку освіти України // http://www.mon.gov.ua/laws/Ukaz_Pr_347.doc
8. Петровский В.А. Личность: феномен субъектности: Учеб. пособие для студентов вузов. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1993. – 509 с.: портр.